

אג' מרדכי שומרון

אתרוג מתנוון – סיור בפרדס אתרוגים

תיאור המציאות והערכה מקצועית

בג' באב סיירנו בפרדס אתרוגים בנוכחות הרב יהודה עמיחי, הרב יואל פרידמן, בעל הפרדס ואנכי הח"מ. מטרת הסיור הייתה לבדוק עץ אתרוג אשר הגזע הוותיק שלו בשלבי התנוונות, ואשר לצד תהליך זה צמחו ענפים צדדיים המניבים פירות, חלקם כבר נקטפו. השאלה ההלכתית היא: האם יש למנות לענפים הצדדיים שנות ערלה מחדש, ואם כן – ממת?

להלן תיאור העץ (ראה צילום מצורף):

א. הגזע הוותיק (A - בצילום)

1. העץ ניטע לפני שנים ויצא מדין ערלה זה מכבר. גזע העץ (A), שהניב פירות במשך שנים נמצא כעת בשלבי התנוונות.

2. בשלב מסוים החלה התנוונות של הגזע, כנראה עקב מחלה (יש במטע עצים הלוקים במחלת מל-סקו, שהיא קטלנית לעצי אתרוג בפרט ולהדרים בכלל). בשלב הנוכחי נראה הגזע (A) בשלבי ניוון קשים, קליפתו מתפוררת ואחיזתו בקרקע רופפת. אמנם הוא עדיין מחובר לקרקע, על ענפיו יש מעט עלים ולאחרונה אף הצמיח פרי ראוי לקטיף.

3. החיבור שמעל הקרקע בין הגזע (A) לבין הענפים הצדדיים (B) למעשה אינו קיים בעקבות התפוררות קליפת הגזע, ונוצר ביניהם מרווח של כמה סנטימטרים (E).

4. אף שחלקו התחתון של הגזע (A) מתנוון וקליפתו מתפוררת, הענפים היוצאים ממנו (D) חיוניים וקליפתם שלמה, דבר המעיד על חיוניות כושר היניקה של הגזע, למרות תהליך התנוונותו.

ב. הענף הצדדי (B)

1. בשנים האחרונות (קשה לקבוע מתי בדיוק) התפתחו מהגזע חוטרים מעל פני הקרקע (B). חוטרים אלו התפתחו מניצנים צדדיים אשר צמחו על הגזע הוותיק (A). הואיל ועץ האתרוג אינו מורכב, יש יתרון להתפתחות חוטרים אלו, שהם למעשה ענפים צדדיים של העץ. ענפים אלו מתפתחים בדרך כלל בקצב מהיר ובחיוניות רבה, כיוון שהם ניזונים ממערכת שורשים גדולה ובוגרת. כאשר הגזע הוותיק מתחיל להתנוון, וזו כאמור תופעה מוכרת בעצי אתרוג, יתפתחו חוטרים אלו בקצב מהיר כדי לשרוד, במקרה שהגזע ייפגע פגיעה של ממש או ימות.

2. בתמונה נראה הענף הצדדי (B) כאילו הוא צומח מהקרקע, אולם המציאות שונה. הוא החל את צמיחתו מעל לפני הקרקע (הוא חוטר ואינו נצר), וכבר בתחילתו היה בגדר של 'רואה פני חמה' (כך גם מעיד בעל הפרדס). במהלך צמיחתו הוא התעבה כלפי מעלה וכלפי מטה, וכעת הוא נוגע בקרקע.

3. הענף הצדדי (B) חיוני, וכן שאר הענפים הצדדיים, והוא מניב פירות טובים. הוא לא נתקף במחלות שהגזע הוותיק נתקף בהן.

4. בתחילת גידולו הענף (B) ינק וניזון מהגזע הוותיק וממערכת שורשיו.

5. סביר שבעקבות התנוונות הגזע הוותיק, ענף זה הצמיח שורשים נוספים והוא ניזון כעת גם מהשורשים של הגזע הוותיק וגם משורשים שהוא הצמיח. דבר זה ניתן לבדיקה פשוטה באמצעות חשיפת האדמה שסביב צוואר השורש (C).

ג. צוואר השורש (C)

1. צוואר השורש מוגדר כנקודת החיבור שבין מערכת השורשים לחלק העל-אדמתי (וגטטיבי) של הצמח - הגזע והענפים.

ג. במקרה דנן, צוואר השורש מתפקד ומעביר מים ומינרלים מהקרקע אל כל חלקי העץ שמעל הקרקע, ובה בעת מעביר מוטמעים מהענפים ומהעלים אל מערכת השורשים.

ג. צוואר השורש בעץ אתרוג זה משמש הן את הגזע הוותיק הן את הענפים הצדדיים. זו מערכת אחת שמתפקדת בעבור כל העץ. ניתן לבדוק את הדבר בנקל (ראה לעיל סעיף ב.5).

סיכום

במקרה שלפנינו מדובר בענף צדדי שהתפתח, וכנראה גם הומרץ בהתפתחותו, עקב תהליכי ניוון שעובר הגזע הוותיק. מבחינה בוטנית, הענף הוא חלק מהעץ המקורי, שאף הוא עדיין קיים ומתפקד במידה מסוימת. כפי הנראה קיימת מערכת שורשים משותפת המזינה את כל העץ, ואותה אפשר לראות באמצעות חשיפת צוואר השורש והשורשים המתחברים אליו, אם יידרש לעשות כן מבחינה הלכתית.